

sive, *de lege tua*. Sensus igitur est: Beatus est quem tu, Deus, docueris ex lege tua, quasi dicat, ex libro tuo: ut non solum Deus sit doctor, sed ex libro suo doceat, librum legis suae ipse explanet, et illam ipsam legem observandam esse ei, qui vero beatus esse velit, intus per gratiam loquendo persuadeat.

Vers. 13. **13. UT MITIGES EI A DIEDUS MALIS, DONEC FODIATUR PEGGATORI FOVEA.**

Subjungit Propheta unum ex fructibus doctrinae divinae, qui est, ut homo doctus a Deo moderatius ferat persecutiones impiorum, donec adveniat impiorum ruina. « Ut mitiges ei a diebus malis, » id est, ad hoc utilis erit doctrina tua homini justo, ut mitiges ei tristitiam, quae oritur a diebus malis, a tempore videlicet persecutionis et tribulationis: et quando mitigatione ista opus erit? « donec fodiatur peccatori fovea, » id est, donec perferatur effossio foveae, in quam deiciendi sunt impii: tunc enim cessabit mitigatio doloris, quia nulli erunt, qui dolore afficiant justos, cum omnis dolor fugiat a justis, et recidet in injustos. Notandum est hoc loco delectationem legis, et gaudium spirituale, quo fruuntur in hac vita justis, non esse purum et simplex, ut erit in patria caelesti, sed admixtum tristitia: mitigatur enim hic nobis tristitia, sed non tollitur omnino. Audi Apostolum *II Corinth. I*: « Sicut abundant passionem Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra, » etc.; cap. VI: « Quasi tristes, semper autem gaudentes, » ubi non dicit, « tristes, » absolute, sed quasi tristes, quia gaudium superabundat, ut dicitur cap. VII: « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. » Notandum praeterea, eodem tempore texti coronam justis, et fodi foveam impiis; et non esse mirandum, si non statim impii puniantur, quoniam nondum est fovea eorum plane effossa: quemadmodum nec mirandum est, si non statim justis coronentur, quia nondum finita est coronae ipsorum lectura. Sed hoc vere mirandum est, quod felicitas et exaltatio impiorum sit effossio foveae ipsorum, et quo altius evehantur, eo profundius fovea fodiatur. Impii enim quo magis exallantur, eo magis superbiunt, et hoc ipso coram Deo profundius cadunt, juxta illud: « Dejecisti eos, dum alleverantur, » *Psalm. LXXII*.

Vers. 14. **14. QUIA NON REPELLET DOMINUS PLEBEM SUAM: ET HEREDITATEM SUAM NON DERELINQUET.**

Reddit rationem cor dixit: « Donec fodiatur peccatori fovea. » Preparatur enim interitus peccatoribus a providentia divina, « quoniam Dominus non repellit plebem suam, » quamvis ei videatur ad tempus iratus, et affligi eam sinat. Atque idem aliis verbis repetit, dicens: « Et hereditatem suam non derelinquet. » Vocatur autem *plebs* et *hereditas Dei* coetus piorum electo-

rum. Illi enim vere sunt populus Israel electus in hereditatem.

15. QUODUSQUE JUSTITIA CONVERTATUR IN JUDICIUM; ET QUI JUXTA ILLAM, OMNES QUI RECTI SUNT CORDE.

Declarat Propheta coetum justorum non repellendum, nec derelinquendum a Deo usque ad diem ultimi judicii, id est, quamdiu versamur in periculis tentationum. « Quodusque, inquit, justitia convertatur in iudicium, » id est, usque ad illum diem, in quo justitia divina, quae nunc videtur esse quasi in habitu, vel in potentia, dum non punit impios, nec remuneratur pios, prodibit in actum judicii; et quae erat justitia quasi habitualis, fiet justitia actualis, reddens omnibus pro meritis sive coronam justitiae, sive stipendium mortis aeternae. « Et qui juxta illam omnes qui recti sunt corde, » id est, et tunc juxta divinam justitiam, quae in nubibus admirabilis apparebit, qui proximi sedebunt, erunt omnes ejus amatores, qui eam non timebunt, sed diligunt, cum sint recti corde, id est, conformes rectitudini ejus ac per hoc justis. S. Hieronymus ex hebraeo vertit, *quoniam ad justitiam revertetur iudicium*, id est, iudicium, quod nunc saepe injustum esse perspicitur, tunc revertetur ad justitiam, id est, justissimum erit, quia tunc non iudicabunt amplius homines mortales, sed iudicabit Christus iudex supremus et justissimus, qui omnia iudicia injusta retractabit et irritabit, et ultimum iudicium cum exactissima justitia copulabit. Hinc sensus verus est, neque a superiore dissentiens; et verba hebraica utrumque sensum ferre possunt. Illud enim, *כי יע*, significare potest *quosque*, quemadmodum si dictiones invertantur, et legamus *כי יע*, significabit *usquequo*. Sequentia verba aequè bene legi possunt cum Septuaginta: *Justitia convertatur in iudicium*, et cum S. Hieronymo: *Ad justitiam revertetur iudicium*; nam in hebraeo non habetur particulae illae, *in, vel ad*, et nomina non recipiunt varietatem casuum. Denique illud, *et qui juxta illam, omnes qui recto sunt corde*, clarius est in hebraeo et in graeco; nam in hebraeo ad verbum sic legitur, *et post illud, iudicium videlicet, omnes recti corde*. In graeco vero sic, *et qui habent eam, justitiam videlicet, omnes recto sunt corde*. Sed in latina editione, si subintelligatur interrogatio: *Et qui juxta illam? omnes qui recto sunt corde*; vel si addatur verbum, quod saepe apud Hebraeos omittitur, et legamus: *Et qui juxta illam sedent, sunt illi omnes qui recto sunt corde*; vel denique si detrahatur pronomen relativum, quod in hebraeo non habetur, et legatur: *Et juxta illam omnes, qui recto sunt corde, sententia perspicua erit.*

16. QUIS CONSURGET MIHI ADVERSUS MALIGNANTES? AUT QUIS STABIT MECUM ADVERSUS OPERANTES INIQUITATEM?

Dixerat in ultimo iudicio cessaturam omnem iniustitiam, et contra perpetuo regnaturam esse justitiam; nunc dicit, interea temporis, dum videlicet differtur conversio justitiae in iudicium, valde necessarium esse divinum adiutorium adversus injustorum persecutiones. « Quis, inquit, consurget mihi, » id est, pro me, « adversus malignantes? » Quis me a tanto numero malignorum hominum ac demonum proteget? « aut quis stabit mecum, » ut me videlicet defendat, « adversus operantes iniquitatem? » Ubi posterior pars versiculi prioris repetitio et explicatio est. Illud, *mihi*, S. Hieronymus recte interpretatur, *pro me*.

Vers. 17. **17. NISI QUIA DOMINUS ADJUVIT ME, PAULO MINUS HABITASSET IN INFerno ANIMA MEA.**

Declarat magnitudinem periculi, in quo versamur ob multitudinem malignantium, qui undique nobis occurrunt. Induit autem Propheta personam omnium piorum, et ait: « Nisi quia Dominus adjuvit me, » id est, nisi Dominus adjuvisset me, paulo minus habitasset in inferno anima mea, » id est, parum abuissem a morte sempiterna, quia videlicet tentationibus succubissem, et de ipsa divina Providentia dubitasset. Phrasid illa: « Nisi quia Dominus adjuvit me, » hebraica est, et Davidi familiaris, ut perspicuum est ex *Psalm. CXXIII*, et supplenda est hoc modo: *Nisi hoc accidisset, quod Deus adjuvit me, etc.*, et planius: *Nisi Dominus adjuvisset me*. Illud autem, *paulo minus habitasset in inferno anima mea*, potest intelligi de morte corporali, per quam eo tempore omnes animae descendebant ad aliquam mansionem subterraneam: sed verius existimo, ut intelligatur de morte animae, et de inferno damnatorum. At, inquit, ex hac sententia videtur sequi, ut auxilium Dei non sit necessarium ad superandas tentationes, sed solum ad facilius superandas: quod est dogma Pelagianum ex S. Augustino lib. *De Gratia Christi*, cap. XXVII. Si enim nisi Dominus non juvisset, vix mortem animae evasissem: certe sequi videtur, ut nisi Dominus juvisset, mortem quidem animae evadere potuissem, sed valde aegre et difficulter. Respondeo, paulo minus non referri hoc loco ad difficultatem rei, sed ad brevitetatem temporis, ut sensus sit: *Nisi Dominus adjuvisset me, paulo post habitasset in inferno anima mea*. Vox hebraica et graeca hunc sensum faciunt, et juxta eum explicanda est vox latina, paulo minus, id est, paulo post, habitasset in inferno anima mea, sive parum abuisset a casu in infernum anima mea.

Vers. 18. **18. SI DICEBAM: MOTUS EST PES MEUS, MISERICORDIA TUA, DOMINE, ADJUVABAT ME.**

Explicitio in quo consistat auxilium illud, sine quo in inferno habitasset anima ejus. « Si dicebam, inquit, motus est pes meus, » id est, si agnoscebam et comitabar infirmitatem meam, et me ex

meipso non sufficere ad superandas tentationes, « tunc misericordia tua adjuvabat me, » illuminans intellectum, et purificans affectum, et vires tribuens voluntati, quae sufficerent ad stabilien- dos pedes animae meae in via mandatorum tuorum.

19. SECUNDUM MULTITUDINEM DOLORUM MEORUM IN CORDE MEO, CONSOLATIONES Tuae LETIFICAVERUNT ANIMAM MEAM.

Non solum Deus justis per providentiam suam tribuit patientiam, sed etiam consolationem magnam et ineffabilem, et tollit tribulationes, sed cum iis consistit easque vertit in materiam gaudiorum. Sic enim dicit Apostolus *II Cor. VII*: « Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra: » quia videlicet vir justus, dum tribulatur, intelligit se purgari a scoria vitiorum, si adest; vel se probari a Domino, si ea non adest: intelligit se conformem fieri Christo patienti, ut cum eo postea glorificetur: intelligit denique magnum esse, et supra modum excellens praemium patientiae, juxta illud Apostoli *II Cor. IV*: « Quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate, aeternum gloriae pondus operatur in nobis. » Ait igitur: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, » id est, juxta mensuram dolorum, qui tristitiam in corde meo gignebant: » consolationes tuae letificaverunt animam meam; non enim juxta mensuram dolorum in carne reddidit Deus justis in hac vita consolationes in carne: neque simul esse possunt dolores in carne et consolationes in carne; sed juxta mensuram dolorum in carne, tribuit Deus consolationem in anima, quae mitigat tristitiam cordis ex doloribus carnis provenientem. Neque repugnat hoc dictum Prophetae: « Secundum multitudinem, » etc., cum illo dicto Apostoli: « Superabundo gaudio, » etc.; vere enim gaudium spirituale majus est omni tristitia corporali, sed majus est servata proportione, ut minori tribulationis minus gaudium et majori majus respondeat. S. Hieronymus ex hebraeo vertit, *in multitudine cogitationum meorum*, pro eo quod nos habemus ex versione Septuaginta Interpretum: « Secundum multitudinem dolorum meorum. » Vox hebraica *ענין*, est vox inusitata quatuor litterarum, quae forte non habetur nisi hoc loco. Videtur deduci a verbo *ענין*, quod est *excrescere*, et secundum Rabbinos significat summas frondes arborum, quae excrescunt in magna copia, et ab omni flatu ventorum moventur. Metaphorice igitur hoc loco significat dolores cordis, id est, cogitationes affligentes et torquentes ipsum cor, quae quidem multae et molestae nasci solent ex inopia, infamia, morbo, aliis erumnis corporalibus; et ideo recte dicitur: « Secundum multitudinem, » quia plurimae sunt, et recte comparantur frondibus quae crescunt in arbore, quia vanae sunt et instabiles.

Inpi-
quo al-
tius eve-
hantur
eo pro-
fundius
cadunt.

Tribula-
tionis
utilitas,
et in ea
consolatio
quam
justi ca-
piant.

Vers. 20. 20. NUMQUID ADHÆRET TIBI SEDES INIQUITATIS QUI FINGIS LABOREM IN PRÆCEPTO?

Reddit rationem cur Deus consoletur justos in tribulationibus eorum: et ratio est, quia Deus justissimus cum sit, et præcepta laboriosa hominibus dederit, æquum fuit ut jugum legis alioqui asperum et durum, oleo consolationis liniret et suave redderet. « Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis? » id est, numquid adheret sive adjungitur tibi tanquam socius, thronus inique judicantium? « Qui fingis laborem in præcepto, » id est, tibi qui in præcepto tuo observando laborem inseris sive facis, ut præcepta tua non sine magno labore possint impleri? Hæc mihi videtur hujus loci satis obscuri literalis expositio: sunt tamen due alie expositiones. Una est eorum, qui considerantes illud, *qui fingis*, in textu hebræo et græco esse participium, omittunt relativum *qui*, et conjungunt participium *fingens*, cum *sede*, sive *throno* iniquitatis. Itaque sensum esse volunt: « Numquid adjungitur tibi thronus iniquitatis? » id est, numquid particeps es iniqui judicii, quod fingit laborem in præcepto, id est, quod judicium iniquorum facit præcepta divina nobis laboriosa et impossibilia, et ideo non punit prævaricatores? Hæc expositio repugnat editioni Vulgate, quæ per pronomen *qui* declarat participium, quod est in textu hebræo et græco: et illud, *fingens*, voluit referri ad Deum, non ad thronum, sive ad secundam personam, non ad tertiam. Alia est expositio S. Augustini, qui dicit Deum fingere laborem sive dolorem in præcepto, quia facit ut ex laboribus et doloribus, quos in hac vita patiuntur justis, erudiamur, et intelligamus quo supplicio afflicti sunt iniusti a Deo, qui justos sic affligi permittit. Itaque S. Augustinus ita exponit, quasi dictum esset: Qui fingis laborem in præceptum, id est, ex labore facis præceptum; et per præceptum non intelligit mandatum, sed eruditionem, qualia sunt præcepta sapientium, non mandata principum.

Vers. 21. 21. CAPTABUNT IN ANIMAM JUSTI, ET SANGUINEM INNOCENTEM CONDEMNABUNT.

Concludit Psalmum, affirmans impios inique auctores adversus justos: sed providentiam Dei vigilaturam, et utrisque pro meritis retributam. « Captabunt, inquit, in animam justis, » id est, homines iniqui more suo insidiabuntur justis, ut capiant eos, ut venatores prædam capiunt. « Et sanguinem innocentem condemnabunt, » id est, et posteaquam laqueo suo irretierint, morti eum addicent, quamvis innoxium esse non ignorent. Hæc possunt intelligi tum de malis judicibus, tum de malis accusatoribus, tum etiam de quibusvis sceleratis homicidis, et de eorum magistris et principibus demoniis. Verbum *capta-*

bunt, in græco est *ἑρπύσσων*, quod significat, *venabuntur*, et ideo sensus est: Captabunt per insidias, ut venatores faciunt. In hebræo est, *רָצוּ*, id est, *conveniunt*, sive *congregabuntur adversus animam justis*, sed credibile est Septuaginta Interpretes legisse *ἑρπύσσων*, una litera mutata, quod significat, *venabuntur*; particula *in* abundat apud Latinos, cum dicitur: « Captabunt in animam justis. » Proinde sensus est: Captabunt, id est, venando capient animam, id est, vitam justis.

22. ET FACTUS EST MIHI DOMINUS IN REFUGIUM: Vers. 22. ET DEUS MEUS IN ADJUTORIUM SPEI MEÆ.

Loquitur Propheta in persona justorum, et sicut dixerat in numero singulari, « captabunt in animam justis, » sic etiam introducit justum loquentem in numero singulari, ac si dicat: Illi quidem insidiabuntur mihi homini justo, meque ad mortem condemnabunt; sed « Dominus factus est mihi refugium, » ut non mihi noceant insidie illorum. Et « Deus meus » factus est « adjutorium spei meæ, » id est, Deus factus est quasi petra solida, in quo tuto imilitur spes mea; sic enim habetur in hebræo: *Deus meus* *רָצוּ* *לְעִלְוֹת*, id est, *in petram spei meæ*. Itaque posuerunt Septuaginta et noster Interpres vocem, *adjutorium spei*, pro *fundamento spei*; adjuvat enim fundamentum ipsam spem, dum facit ut non vacillet.

23. ET REDDET ILLIS INIQUITATEM IPSORUM, ET Vers. 23. IN MALITIA EORUM DISPERDET EOS; DISPERDET ILLOS DOMINUS DEUS NOSTER.

Hæc est justissima providentia Dei, ut tandem justos adjuvet, et iniquos disperdat: « Reddet illis, inquit, iniquitatem ipsorum, » id est, Deus faciet ut iniquitas impii reverberetur in caput ipsius impii, dum justo non nocet, qui ob patientiam coronatur: et ipsi impio nocet, qui ob malitiam punitur. Quod explicat sequentibus verbis: « In malitia eorum disperdet eos, » ubi notat S. Augustinus recte dici, *in malitia*, quia Deus non tam punit eos, ob id quod fecerunt, quam propter malitiam, qua id fecerunt. Tradidit enim Christum ad mortem Judas, tradidit etiam Deus Pater: sed Patri gratias agimus, « quia ex nimia charitate proprio Filio non peperit, sed pro nobis tradidit illum, » ut ait B. Paulus, *Rom. viii*; Judam detestamur, quia ex cupiditate, non ex charitate, et pro pecunia sua, non pro salute nostra tradidit illum. Ad illi Propheta: « Disperdet illos Dominus noster, » ut explicet quis sit, qui disperdet impios; dixerat enim: « Reddet illis iniquitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos, » et non dixerat, quis hæc facturus esset; explicat igitur, ac dicit: « Disperdet illos Dominus Deus noster, » cujus providentiam, aut negaverant, aut contempserant.

Deus non tam punit malos ob id quod fecerunt, quam propter malitiam qua id fecerunt.

PSALMUS XCV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Laus Cantici ipsi David.*

V. S. H.

1. Venite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.

2. Præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei.

3. Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos.

4. Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipsius sunt.

5. Quoniam ipse est mare, et ipse fecit illud: et siccam manus ejus formaverunt.

6. Venite, adoremus et procidamus, et ploremus ante Dominum, qui fecit nos.

7. Quia ipse est Dominus Deus noster, et nos populus pascuæ ejus, et oves manus ejus.

8. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra:

9. Sicut in irratione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, et viderunt opera mea.

10. Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi: Semper hi errant corde.

11. Et isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem mean.

Venite, laudemus Dominum: Jubilemus petrae Jesu [*h. forti salutari*] nostro.

Præoccupemus vultum ejus in actione [*h. confessione*] gratiarum: in canticis [*h. psalmis*] jubilemus ei.

Quoniam fortis [*h. Deus*] et magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos.

In cujus manu fundamenta terræ, et excelsa montium ipsius sunt.

Cujus est mare: ipse enim fecit illud, et siccam manus ejus plasmaverunt.

Venite, adoremus et curvemur: flectamus genua ante faciem Domini factoris nostri.

Quia ipse Deus noster: et nos populus pascuæ ejus, et grex [*h. oves*] manus ejus.

Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in contradictione: sicut in die tentationis in deserto:

Ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt me, et viderunt opus meum.

Quadraginta annis displicuit mihi generatio: et dixi, populus errans corde est, et non cognoscens vias meas.

Et juravi in furore meo, ut non introitrent in requiem meam.

Argumentum. — Invitatio est et exhortatio ad pios, ut declarent studium pietatis suum in agendis gratis, in adorando et celebrando Deo, et subijciendo se potentie ejus, vers. 1-7. Quod et ne facere velint, deterret eos Psalmus proposito exemplo poenæ gravissimæ, qua Deus usus fuerit adversus majores populi Judaici in solitudine, qui quum Deo repugnassent, a terra promissa fuerunt exclusi, vers. 8-11. Hinc strophæ due. Alexandrinus interpres Davidi hoc carmen tribuit, ex traditione hæc dubie, quam D. Paulus secutus est *Hebr. iv, 7*. Forsan initiis illis tabernaculi in Sionio monte extracti et aræ in hoc introductæ est consignatum.

1. Agite, lætas voces tollamus Jovæ, jubilemus petrae (Deo) salutis nostræ.
2. Occurramus faciei ejus cum gratiarum actione, cum canticis (vel psalmis) jubilemus ei.
3. Nam Deus magnus est Jovæ, et rex magnus super omnes deos:
4. Cujus in manu sunt penetralia terræ, et cui sunt summa montium:
5. Cui est mare, et ipse fecit illud, et aridum (continentem) manus ejus fluxerunt.

6. Venite, prosternamus nos et incurvemus nos, in genua procumbamus coram Jova, qui fecit nos.
7. Nam is est Deus noster, et nos populus pascui ejus, et grex manus ejus: hodie utinam voci ejus obediatis!
8. Ne obfirmetis cor vestrum ut Meribæ, ut die Massæ in deserto:
9. Ubi tentarunt me patres vestri, explorarunt me, etiamsi vidissent opera mea.
10. Quadraginta annos fastidium habui in ea generatione, et dixi: « Populus aberrant animi isti sunt, neque illi noverunt vias meas. »
11. De quibus juravi in ira mea: « Non introibunt in requiem meam. »

NOTE.

Vers. 2. *Agile*, seu *venite*. — Vers. 7. *Pascui*, quem pascit; *manus*, quem ducit. *Utinam*: alii, si, eodem sensu. — Vers. 8. *Meribah* (rixa) et *Massa* (tentatio) *מַרְיָבָה*; interpretatus est. Vid. *Exod.* xvii, 7; *Nam.* xiv, 22; *Deut.* vi, 16. — Vers. 9. *Opera*, prodigia pristina ipsorum causa a me facta. Minus recte alii, *etiam* (verum etiam) *viderunt opus meum*, experti sunt penam meam. — Vers. 11. *De quibus*, subaudiendo *lahem*. *Muret*, ubi juravi; *Hengstenberg*, ita ut juraverim. *Requiem meam*, terram promissam.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Laus Cantici ipsi David.

In codice hebræo nullus est titulus: sed vel exiit, vel hunc titulum addiderunt Septuaginta viri, ut indicarent argumentum hujus Psalmi esse laudem Deo, vocis, non instrumentis musicis decantatam. Theodoretus censet Psalmum compositum esse a Davide in persona Josias regis, quæ spiritu præviderit reparaaturum templum et altare, renovatis cultibus idololatriæ, et ipsi sacerdotibus idololatriæ interfectis; sed non est necesse ad Josiam recurrere: Psalmus enim omni tempore, omnibus locis, et omnibus fidelibus, tum Judæis, tum Christianis convenit. Coninet enim invitationem ad laudandum Deum corde, voce et opere. Quare Ecclesia catholica rectissime hunc Psalmum esse voluit initium nocturnæ psalmodiæ, quæ, ut longissima est, ita ista preparatione et exhortatione indigebat.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. VENITE, EXULTEMUS DOMINO; JUBILEMUS DEO SALUTARI NOSTRO.

Invitatio et exhortatio est ad laudandum Deum. Illud, *venite*, est exhortatio et excitatio ad conjungendos animos et voces in laudem Dei, quomodo *Gen.* xi est exhortatio et excitatio ad conjungenda studia et operas in ædificanda civitate et turri. « Venite, faciamus lateres; » et ibidem: « Venite, faciamus nobis civitatem; » et ibidem Dominus dicit: « Venite, descendamus et confundamus ibi linguas eorum. » « Exultemus Domino; » invitat primum ad exultationem spiritus, deinde

ad jubilationem vocis: non enim recte jubilamus voce, nisi prius mens excitata sit in Deum per internam lætitiæ et admirationem. Unde et de Domino scriptum est *Luc.* x: « Exultavit spiritu, et dixit: Confiteor tibi, Pater; » et mater Domini de se dixit, *Luc.* i: « Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus. » At igitur: « Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro, » id est, omnes simul uniti exultemus coram Domino præ lætitiâ gentes, et voce jubilemus Deo, qui est salus nostra. S. Augustinus per jubilationem intelligit vocem lætitiæ, quæ non potest exprimere quod intelligit. Sed vox hebræa

significat potius magnum clamorem, lætum tamen, qui magnus clamor magnum potius affectum, quam magnum strepitum hoc loco significat.

Vers. 2. 2. PRÆOCUPEMUS FACIEM EJUS IN CONFESSIOE, ET IN PSALMI JUBILEMUS EI.

Duobus modis potest hic versiculus intelligi. Uno modo, ut Propheta admoeat, ut summo mane appareamus coram Domino ad laudandum eum, quasi dicat: Antequam alii surgant, nos primi simus ante faciem Domini, et hoc satis convenit tempori, quo hunc Psalmum in Ecclesia canimus. Altero modo, ut Propheta doceat miscendam esse confessionem propriæ miseriæ, cum confessione misericordiæ Dei, ut sensus sit: « Præoccupemus faciem ejus in confessione, » id est, antequam Dominus ad judicium veniat, et vindictam de peccatis sumat, præveniamus eum confitendo peccata nostra, vel præveniamus iram ejus (potest enim *facies*, in hebræo *פָּנֵי*, sumi pro *ira*), et antequam Deus irascatur, confiteamur peccata; « et simul jubilemus in Psalmis, » magnis vocibus extollendo misericordiam ejus. Et videtur hæc posterior expositio magis ad mentem Patrum, S. Hieronymi, S. Augustini, Theodoretii et Euthymii in *Comment. Psalm.*, et S. Gregorii Nazianzeni in orat. *De Plaga grandinis*.

Vers. 3. 3. QUONIAM DEUS MAGNUS, DOMINUS, ET REX MAGNUS SUPER OMNES DEOS.

Reddit quinque rationes, cur Deus a nobis laudandus sit. Prima est, quia Dominus noster est magnus Deus super alios omnes deos, et magnus rex super alios omnes reges, qui etiam dii dici solent. Quo loco pro voce *Dominus*, est in hebræo nomen quatuor litterarum, *יהוה*, quod est proprium Dei veri; et ideo nomen appellativum *magnus* non debet conjungi cum *Dominus*, sed cum *Deus*, ut diximus. Porro per *deos*, intelligendi sunt primo loco dii falsi, id est, demonia, quæ sibi apud Gentiles usurpant cultum veri Dei, ut dicitur in *Psalm.* xcv: « Omnes dii genitium demonia. » Deinde intelligendi sunt reges et iudices terre, de quibus dicitur in *Psalm.* lxxxi: « Ego dixi: Dii esis. » In græco legitur, *super omnem terram*; et sic legunt Theodoretus et Euthymius; sed in hebræo est, *עַל כָּל אֲרָצוֹת*, *super omnes deos*, et sic legunt S. Hieronymus et Augustinus; credibile est græcum esse corruptum.

Vers. 4. 4. QUIA IN MANU EJUS SUNT OMNES FINES TERRE, ET ALTITUDINES MONTIUM IPSIUS SUNT.

Altero ratio est, quia Dominus habet in potestate sua orbem terre, sive longitudinem et latitudinem, sive etiam altitudinem consideres; proinde omnes, qui terram incolunt, illi subjecti sunt, et sacrificium laudis illi debent. « Quia, inquit, in manu ejus, » id est, in potestate ejus, « sunt omnes fines terre, » id est, tota terra usque ad ultimos ejus fines. « Et altitudines mon-

tium ipsius sunt, » id est, non solum longitududo et latitudo terre, sed etiam omnis altitudo usque ad altissimos montes ad ejus ditumone pertinet. In codice quodam antiquo, ex quo legitur hic Psalmus communiter in Ecclesia, præmittitur huic versiculo: « Quia non repellit Dominus plebem suam, » et hæc verba leguntur et exponuntur a SS. Hieronymo et Augustino in *Commentario Psalmorum*. Sed in codice hebræo et græco, et in latina vulgata editione non habentur, et vere hoc loco supervacanea esse videntur, sed in Palmo superiore locum suum habent, et inde hæc translata sunt; verissima autem esse dubitari non potest. In eodem antiquo codice legitur, « altitudines montium ipse conspiciat, » pro, « ipsius sunt. » Sed in hebræo et græco habetur, *ipsius sunt*, et sic loquuntur Patres. Caterum illa lectio, « altitudines montium ipse conspiciat, » nihil aliud significat, nisi Dominum esse quolibet altissimo monte altoiorem, ita ut commodè respiciat ea, quæ sunt in verticibus montium altissimorum, ad quos nullus unquam hominum penetravit. In hebræo pro *fines terre*, habetur *מַדְבָּר וְהַרְרֵי*, *investigationes terre*, a verbo *דָּרַךְ*, quod est *investigare*, et *scrutari*. Inde aliqui existimant significari profundas terræ cavernas, quæ opponuntur altitudini montium, ut sensus sit: In manu Dei esse tum profunditatem, tum altitudinem terre. S. Hieronymus verlit: *In cuius manu fundamenta terre, et excelsa montium ipsius sunt*, cum qua lectione potest concordari lectio græca, *ἐν χερσὶν ὄρε γῆς*, et latina, si per *fines terre* intelligamus fines, quoad profunditatem, non quoad longitudinem, vel latitudinem; sed uterque sensus est verus.

5. QUONIAM IPSIUS EST MARE, ET IPSE FECIT ILLUD, ET SICAM MANUS EIUS FORMAVERUNT.

Tertia ratio est, quoniam Deus noster non solum terre, sed etiam maris Dominus est, quippe qui fecit illud, et arenam siccam illi circumdedit, in qua tanquam in vase continetur. Quare æquum est ut homines, qui ex mari maxima commoda percipiunt, illi gratias agant eoque laudibus efferant.

6. VENITE, ADOREMUS ET PROCIDAMUS: ET FLOREMUS ANTE DOMINUM, QUI FECIT NOS.

Quarta ratio est, quia idem Dominus non solum fecit terram et maria, sed etiam nos homines fecit; nos autem factorem nostrum peccatis nostris offendimus. « Venite, inquit, adoremus, et procidamus, et floremus, » delentes ingratiitudinem et peccata nostra ante Dominum, qui fecit nos, » ac per hoc omni jure Dominus noster est, atque illi omnem obedientiam debemus. Ex hebræo S. Hieronymus verlit, *genus flectamus*, pro eo quod nos habemus, *floremus*. Sed omnes codices græci et latini habent *floremus*, et sic legunt et explicant omnes veteres tractatores; neque est verisimile Prophetam dicturum fuisse, *genus fle-*

tamus, posteaquam dixerat, *adoremus, et proclamamus*; nam adorare in hebraeo significat prosterni et succumbere, quod explicatur per vocem sequentem, *proclamamus*. Plus est autem proclama, et toto corpore prosterni, quam genua flectere. Itaque probabile est veram hebraicam lectionem, quam habuerunt Septuaginta, fuisse נכחה, quod significat *plenus*; sed successu temporis irrepsisse unam litteram, et factum esse נכחה, quod est *genua spectamus*. Neque ullo modo credibile est Septuaginta Interpretes, homines doctissimos, reddidituros fuisse, *plenus*, si ita legisset, ut nunc in codicibus hebraicis legimus.

Vers. 7. 7. QUIA IPSE EST DOMINUS DEUS NOSTER, ET NOS POPULUS PASCUAE EJUS, ET OVES MANUS EJUS.

Hæc est quinta et ultima ratio, quia Dominus non solum nos fecit, sed particulari providentia nos regit, quomodo pastor proprium gregem. Observat S. Augustinus elegantem transpositionem verborum, videtur enim Propheta conjugere debuisse oves cum pascua, et populum cum manu, ac dicere, « et nos populus manus ejus, et oves pascuæ ejus; » sed conjunxit populum cum pascua, et oves cum manu, ut significaret populum esse respectu Dei instar ovium, que pastore indigent; et tamen non esse oves expertes rationis, que baculo cogi debeant; dicuntur autem oves iste, oves manus Dei, vel quia Deus eas fecit, ut exponit S. Augustinus, vel, ut alii communiter docent, quia Deus quasi manu propria eas regit; quamvis enim populus Dei habeat pastores et doctores, a quibus pascitur et regitur, tamen ipse etiam Deus peculiarem curam illius habet, et non sinit ut negligentia, vel ignorantia, vel etiam malitia pastorum illis noceat. Ex quo intelligimus debere populum Dei in Deo summo pastore fiduciam ponere, atque ad illum per orationem recurrere, quando pastor minus idoneus illis contingit; ipse enim per Ezechielem cap. xxxiv, dicit: « Ego pascam oves meas. »

Vers. 8. 8. HODIE SI VOCEM EJUS AUDIERITIS, NOLITE OBDURARE CORDA VESTRA.

Hæc est secunda pars Psalmi, qua Propheta exhortatur populum Dei, ut non solum voce, sed etiam opere Deum laudet. Sacrificium autem operis Deo gratissimum, est obedientia, quam exhibemus præceptis ejus, juxta illud I Reg. xv: « Numquid vult Deus holocausta et victimas, et non magis, ut obediat voci Domini? » Introducit autem Propheta Deum loquentem, ut exhortatio majorem vim habeat. Neque obstat illud *ejus*: nam in Scriptura sæpe Deus loquitur de se, ac si de alio loqueretur, ut in loco proxime citato: « Numquid vult Deus holocausta, et non magis, ut obediat voci Domini? » Sic igitur hoc loco dicit Spiritus Sanctus: « Hodie si vocem ejus, » id est Domini, « audieritis, » id est, si vocem meam audieritis, qui Dominus vester sum, « no-

lite obdurare corda vestra. » Illud, *hodie*, significat, *hoc tempore*, et, ut Apostolus declarat ad Hebr. iii, habet locum hæc exhortatio, « donec hodie cognominatur, » id est, dum tempus hujus vite durat; nam post hanc vitam non erit amplius tempus, sed æternitas. Illud autem, *si*, videtur significare Deum non singulis momentis nobis loqui, sed pro loco et tempore nos admonere, vel per internas inspirationes, vel per voces predicatorum, vel per lectionem Scripturarum, vel alio quocumque modo, ut nobis voluntatem suam patefaciat. Illud, *nolite obdurare corda vestra*, significat parum prodesse audire vocem Domini, nisi ea vox penetret intima cordis, et inflectat ad fidem et obedientiam: cur autem vox Dei non penetret, causa est durities cordis. Induratio autem cordis aliquando tribuitur homini, aliquando Deo; nam *Eccl. vii*, dicit Dominus: « Ego indurabo cor Pharaonis; » et I Reg. vi, dicitur: « Cur aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, et Pharaon cor suum? » Porro Deus indurat corda non impediendo malitiam, sed non impediendo misericordiam, ut S. Augustinus dicit in epist. 105 ad Siatum, qui etiam tract. 33 in Joann. scribit: Sic obdurat Deus deserendo, et non adjuvando, quod occulto judicio facere potest, iniquo non potest. Cui subscribit S. Gregorius lib. XI Moral. cap. v. Obdurare per justitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emoluit. Homo autem obdurat cor suum, quando resistit inspirationibus et vocibus Dei, juxta illud Act. vii: « Vos semper Spiritui Sancto resististis; » inducit autem hominem ad resistendum Deo, et claudendas aures interiores, peccati præsens dulcedo, quam Apostolus ad Hebr. iii, vocat « fallaciam peccati, » cum ait: « Ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. » In hebraico textu verba illa: *Hodie si vocem ejus audieritis, et oves manus ejus, hodie si vocem ejus audieritis*; deinde incipit alius versiculus: *Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione*. Sed Apostolus ad Hebr. iii citat hunc locum, ut nos in codicibus grecis et latinis habemus. Itaque Apostolo judice melior est lectio Septuaginta, et nostræ Vulgate editionis, quam hebraica, ut nunc se habet, quidquid hæretici moderni diemerunt.

Quesmodo dantur insidat corda.

9. SICUT IN IRRITATIONE SECUNDUM DIEM TENTATIONIS IN DESERTO, UBI TENTAVERUNT ME PATRES VESTRI, PROBAYERUNT ME, ET VIDERUNT OPERA MEA.

Ponit exemplum obdurationis: nam patres antiqui educti per Mosem de Ægypto, dum in itinere essent, et desertum pertransierunt, non semel obduraverunt cor suum, nolentes credere promissis Dei, neque illi obedire; unde « irritaverunt eum, et exacerbaverunt, » ut habet alia lectio: tentaverunt etiam potentiam ejus, et experti sunt, ac viderunt mirabilia opera ejus, qualia fuerant

manna de celo pluens, et aqua de petra scaturiens. Vide *Numer. xiv*: « Sicut, inquit, in irritatione, » id est, quando Deum ad iracundiam provocaverunt, « secundum diem tentationis in deserto, » id est, juxta diem illum, quo Deum tentaverunt: tunc enim tentantes Deum, illum irritaverunt. Non est necesse unam diem particularem hic notari, cum multis vicibus Deum Judei tentaverint in deserto, sed potest accipi dies pro tempore, ut sensus sit: « Sicut in irritatione, » que facta est in tempore illo, quo me sæpius tentaverunt in deserto. « Ubi tentaverunt me, » id est, ubi explorare voluerunt utrum ego vere Deus essem, possemque illis in deserto panem, et aquam, et carnes parare, quibus rebus desertus locus ille carebat. « Probaverunt me, et viderunt opera mea, » id est, ubi etiam experti sunt me esse omnipotentem, quia viderunt opera mea, qualia solus Deus verus, vereque omnipotens facere potest.

Vers. 10. 10. QUADRAGINTA ANNIS OFFENSUS FUI GENERATIONI ILLI, ET DIXI: SEMPER HI ERRANT CORDE.

Explicat clarior tempus irritationis et tentationis in deserto. « Quadraginta annis, inquit, offensus fui generationi illi, » id est, toto tempore, quo duxi eos per desertum, ut introducerem in terram promissionis, offensus fui generationi illi, » id est, offensus fui ab illis, sive infensus illis fui, ut explicat Apostolus Hebr. iii. Vox hebraica אָפַסָהוּ significat, *litigavi cum illis, vel abominatus sum illos*: sed omnia in idem recidunt, in quem sensum explicanda est etiam lectio Psalterii Romani: « Quadraginta annis proximus fui generationi huic, » id est, propinquavi illis, ut de proximo illorum querelas audirem, eosque variis plagis flagellarem; et quia de proximo vidi, et audivi, quid agerent, aut loquerentur, « dixi: Semper hi errant corde, » id est, ducuntur variis desideris, et ideo errant et vagantur extra rectam viam salutis. Apostolus ad Hebr. iii aliter distinguit: « Probaverunt, inquit, et viderunt opera mea quadraginta annis: propter quod infensus fui generationi huic. »

PSALMUS XCVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Canticum ipsi David, 1. Quando domus edificabatur post captivitatem.*

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino, omnis terra.

2. Cantate Domino, et benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutem ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

Sed quia neque Hebræi, neque Græci, neque Latini ita distinguunt, dicendum est Apostolum declarare voluisse verba hujus Psalmi, et ideo addidisse illud, « propter quod, » ut sensus sit: Viderunt opera mea, quadraginta annis, propter quod totidem annis infensus fui generationi huic.

11. ET ISTI NON COGNOVERUNT VIAS MEAS, UT VERS. 11. JURAVI IN IRA MEA, SI INTROIBUNT IN REQUIEM MEAM.

Declarat cur corde erraverint, quia « non cognoverunt vias, » id est, leges meas, quæ sunt rectæ viæ, per quas qui incedunt, errare non possunt: loquitur autem de cognitione approbationis, non de simplici notitia. « Ut juravi in ira mea, » subintelligitur, non pervenerunt ad requiem, sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Itaque sensus est: Isti, qui semper errant corde, non cognoverunt vias meas, quibus itur ad requiem; ac per hoc in illam non introierunt, « prout juravi in ira mea, si introibunt, » id est, quod non introibunt in requiem meam. Per requiem in sensu historico intelligitur terra promissionis, in quam non introierunt, nisi paucissimi ex illis, qui exierunt ex Ægypto, sicut Dominus juravit illis *Numer. xiv*: « Vivo ego, dicit Dominus, sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in solitudine hæc jacetis cadavera vestra. » In sensu analogico, Apostolo teste ad Hebr. iv, intelligitur cælestis patria, ubi erit perfecta requies. Juramentum autem Dei significat rem esse certissimam et immutabilem. In hebraeo habetur אָפַסָהוּ quod recte verti potest, *tamen ut*, quam *quibus*. In greco habetur, *et*, ut etiam in epistola græca S. Pauli ad Hebræos: tamen in editione latina ejusdem epistolæ cap. iii, habetur, *quibus juravi*; sed cap. iv, *sicut juravi*. In Psalterio Romano et apud Augustinum habetur, *quibus juravi*. Sensus semper est idem; tamen communior lectio est que habetur in editione Vulgate, et sic legit Apostolus, quando proprie citat verba Psalmi dicens: « Quemadmodum dixit: Sicut juravi, » etc., ad Hebr. iv.

V. s. H.

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino, omnis terra.

2. Cantate Domino, benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutem ejus.

3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus: in universis populis mirabilia ejus.

4. Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis : terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dii gentium daemonia : Dominus autem cœlos fecit.

6. Confessio et pulchritudo in conspectu ejus : sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.

7. Afferte Domino, patriæ gentium ; afferte Domino gloriam et honorem.

8. Afferte Domino gloriam nomini ejus. Tollite hostias, et introite in atria ejus.

9. Adorate Dominum in atrio sancto ejus. Commoveatur a facie ejus universa terra.

10. Dicite in gentibus quia Dominus regnavit. Etenim corxit orbem terræ, qui non commovebitur : judicabit populos in æquitate.

11. Latentur cœli, et exulset terra, commoveatur mare et plenitudo ejus.

12. Gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum :

13. A facie Domini, quia venit : quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua.

Argumentum. — « Hic Psalmus pars est carminis longioris, quod David composuit, quum arcam legis ex ædibus Obededomi solemnè pompa deduceret, et in arce sua Sionica in sede ei parata collocaret. Legitur hoc carmen I Chron. xvi, 8-36, et particula quæ hunc Psalmum constituit, vers. 23-34 *ibid.*, in qua tamen nonnulla mutata sunt, et accommodata solemnitati, cui fuit destinata. Non enim videtur repudianda esse traditio, quæ conservata est in græca versione, adhibitum esse hunc Psalmum in dedicatione templi secundi post reditum ex Babilonico exsilio. Recte quoque illud, addit : *Ode Davidis.* Quippe David vere auctor ejus dicitur, cujus verba sunt omnia, ut ex laudato Chronicorum loco constat. Pressius vero Judæorum reditum ex Babilonico exsilio quendam in his consilio suo accommodata immutarent. Talis cente est Psalmus cxxvi ex Davidico lxi et lxv ab alioquo rhapsodo compositus, et diverso tempore accommodatus. Quando enim non habuerant poetas, qui peculiare Psalmos facerent, apparuit eos tales rhapsodias usurpasset. » Rosenmüllerus. Strophae quatuor : vers. 1-3, celebrat Jovam ; 4-6, Deum verum, creatorem mundi augustissimum ; 7-10, celebrat Jovam, omnes populi, colite omnium regem ac judicem ; 11-13, exsultent cœli et terra de Jova venturo ad recte judicandos terre populos.

1. Canite Jovæ canticum novum, canite Jovæ, universa terra.
2. Canite Jovæ, benedicite nomini ejus, nuntiate de die in diem salutem ejus.
3. Narrate inter gentes gloriam ejus, inter omnes populos mirabilia ejus.
4. Nam magnus est Jova et laudandus nimis, terribilis is est super omnes deos.
5. Nam omnes dii populorum sunt vanitates (fictitii), Jova autem cœlos fecit.
6. Splendor et majestas est ante faciem ejus, potentia et decus in sanctuario ejus.
7. Date Jovæ, familiæ populorum, Date Jovæ honorem et potentiam (alii, laudem).

Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis : terribilis est super omnes deos.

Omnes enim dii populorum sculptilia [*h. idola*] : Dominus autem cœlos fecit.

Gloria et decor ante vultum ejus, fortitudo et exultatio in sanctuario ejus.

Afferte Domino familiæ populorum : afferte Domino gloriam et fortitudinem.

Afferte Domino gloriam nomini ejus : levate munera, et introite in atria ejus.

Adorate Dominum in decore sanctuarii : paveat a facie ejus omnis terra.

Dicite in gentibus, Dominus regnavit, siquidem appendet orbem immobilem : judicabit populos in æquitatibus.

Latamini, cœli, et exulset terra : tonet mare et plenitudo ejus.

Gaudeat ager meus, et omnia quæ in eo sunt : tunc laudabunt universa ligna saltus :

Ante faciem Domini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram :

Judicabit orbem in justitia, et populos in fide sua.

8. Date Jovæ honorem nominis ejus ; ferte munera, et venite ad atria ejus.
9. Prosternite vos coram Jova in ornatu sancto ; contremiscite coram eo, universa terra.
10. Dicite in gentibus : « Jova regnat ; etiam ab eo firmatur orbis, non nutat ; judicat populos in rectitudine. »

11. Gaudeant cœli, et lætetur terra ; fremat mare, et quod implet illud.
12. Exsulset campus, et quidquid est in eo ; tum (ibi) jubilet omnes arbores silvæ,
13. Coram Jova : nam venit, nam venit ad judicandum terram ; judicabit orbem juste, et populos fideliter.

NOTE.

Vers. 1. *Novum*, non adhuc auditum, pro novis beneficiis.—Vers. 8. *Nominis ejus*, ejus nomine dignum.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Canticum ipsi David, quando domus edificabatur post captivitatem.

Hic Psalmus apud Hebræos titulo caret : neque mirum est, quoniam videtur esse pars quædam Psalmi civ, ut perspicuum est ex lib. I *Paralip.* cap. xvi, ubi in reductione arce Domini canitur Psalmus, cujus prior pars est principium Psalmi civ, posterior est Psalmus xcv ; videtur enim Esdras, vel si quis alius fuit, qui librum Psalmorum collegit et ordinavit, ut numerum c. Psalmorum completeret, ex parte Psalmi civ, fecisse hunc Psalmum xcv, quem admodum ex fine Psalmi lvi, et ex fine Psalmi lviii, composuit Psalmum cvii qui incipit : *Paratum cor meum*, et ex fine Psalmi xxxix fecit Psalmum lxxix, qui incipit : *Deus, in adiutorium meum intende.* Titulum ergo, quem habemus in colicibus græcis et latinis, vel abdidit Septuaginta Interpretes, vel, quod verius reor, Esdras ipse addidit, et jussit cantari, cum templum reedificabatur post captivitatem Babilonicam. Quamvis autem David hunc Psalmum composuerit occasione reductionis arce Domini, et Esdras eundem Psalmum cantari jussit in reedificatione templi, tamen certum est intentionem primariam Davidis et ipsius Spiritus Sancti fuisse predicare adventum Christi et regnum ejus, quando « Deus eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ, » ut scribit Apostolus *ad Coloss.* i. Recte enim observavit S. Augustinus, in toto hoc Psalmo nullam fieri mentionem reedificationis templi, nec reductionis arce, ac per hoc, vel Psalmum non convenire cum titulo, vel exponendum esse, ut verba sonant, de regno Christi in toto terrarum orbe propagando, hoc est de Ecclesia in omnibus gentibus edificanda. Atque in hanc sententiam conveniunt scriptores veteres, Hieronymus, Augustinus et Ambrosius latini ; Chrysostomus, Theodoretus et Euthymius græci.

EXPLICATIO PSALMI.

VERS. 1. 1. CANTATE DOMINO CANTICUM NOVEM ; CANTATE DOMINO, OMNIS TERRA.

Incipit ab exhortatione, ut pro communi beneficio communiter ab universa terra gratias agatur Deo ; ter autem repetit *cantate*, ut etiam infra ter repetit *afferte Domino*, ut obscure insinuaret mysterium sanctissime Trinitatis, quod aperte in Testamento novo predicandum erat. « Cantate,

inquit, Domino canticum novum, » id est, laudate et gratias agite cum cantu et lætitia. Vocat autem « canticum novum, » canticum pulchrum, et sapienter compositum : item canticum pro novo beneficio, item canticum, quod a renovatis hominibus cani debet, in quibus non amplius regnet cupiditas, sed charitas ; denique, ut exponit Chrysostomus, canticum, non quale fuit canticum Mosis, aut Deborah, aut alia vetera cantica, quæ

non poterat cantari extra terram promissionis, juxta illud *Psalm.* cxxxvi: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » sed canticum novum, quod per universam terram celebrari queat. Ideo enim subjungitur: « Cantate Domino, omnis terra, » id est, non solum Judæa, sed orbis terrarum universus.

Vers. 2. 2. CANTATE DOMINO, ET BENEDICITE NOMINI EJUS: ANNUNTIATE DE DIE IN DIEM SALUTARE EJUS.

Premissa exhortatione generali, incipit explicare materiam cantici et laudationis, quæ est Salvatoris adventus. « Cantate, inquit, Domino, et benedicite nomini ejus, » id est, cantando laudate potentiam ejus, quæ per nomen significatur, nisi forte per nomen insinuetur nomen Salvatoris, de quo clarius fit mentio in verbis sequentibus: « Annuntiate de die in diem salutare ejus, » id est, predicatæ cum cantu et laudibus venturam salutem, idque « de die in diem, » id est, omni die: quemadmodum enim sine cessatione dies diei succedit, sic æquum est ut laudatio laudationis sine cessatione succedat. Verbum hebraicum בשרו *basheru* significat, *bonum nuntium afferte*, quod Septuaginta recte verterunt εὐαγγελίζετε, et Interpres noster vertere potuisset, *evangelizate*, vel *bene nuntiate*, ut legit S. Augustinus. Itaque ex hebræo et græco exponi debet verbum latinum *annuntiate*, id est, bonum nuntium afferte.

Vers. 3. 3. ANNUNTIATE INTER GENTES GLORIAM EJUS, IN OMNIBUS POPULIS MIRABILIA EJUS.

Dixit Deum ob tam ingens beneficium omni tempore laudandum: addit nunc etiam in omni loco laudandum. « Annuntiate, inquit, inter gentes gloriam ejus, » id est, notam facile non solum Judæis, ut faciebant Propheta veteres, sed etiam gentilibus gloriam Dei; et hoc ipsum clarius explicans ait: « Annuntiate in omnibus populis, » id est, omnibus gentibus, « mirabilia ejus, » id est, admiranda opera Dei, ex quibus manifestetur gloria ejus. Quamvis autem hæc exhortatio pertinet ad omnes, qui noverunt mirabilia Dei; tamen præcipue pertinet ad Apostolos Domini: illi enim sunt, qui omnibus gentibus notam fecerunt gloriam Dei, et mirabilia opera non solum Creatoris, sed etiam Redemptoris, et Sanctificatoris, id est, Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

Vers. 4. 4. QUONIAM MAGNUS DOMINUS, ET LAUDABILIS NIMIS: TERRIBILIS EST SUPER OMNES DEOS.

Vers. 5. 5. QUONIAM OMNES DII GENTIUM DÆMONIA, DOMINUS AUTEM CÆLOS FECIT.

Declarat que sit gloria Domini, quæ mirabilia opera ejus, quæ paulo ante predicanda semper et ubique esse dicebat: « Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis, terribilis est super omnes deos. » Hæc est gloria Domini, quod magnus sit absolute, sive potentiam, sive sapientiam, sive bonitatem, sive imperium, sive divitias, sive

Apostoli sunt qui notam fecerunt populis gloriam Dei gen- eipne.

quæcumque alia consideres; quod juxta hanc magnitudinem sit laudabilis valde, et reipsa ab omnibus laudetur: hinc enim pleni sunt cæli et terra gloria ejus; quod denique terribilis sit super omnes deos, id est, quod usque adeo eminent super omnes qui ullo modo dicuntur dei, ut non solum non andeant ei se conferre, sed ut servi, vel potius mancipia majestatem ejus contremiscent; nam de bonis angelis, qui sunt dei per participationem, canit Ecclesia: « Majestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates. » De malis angelis, qui sunt dei per errorem gentium, dicit B. Jacobus in *Epist.* cap. ii: « Dæmones credunt, et contremiscent. » Et quoniam præcipue de falsis diis loquitur hoc loco David, ideo subjungit rationem, cur Deus noster terribilis sit super omnes deos, dicens: « Quoniam omnes dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit, » id est, propterea Dominus terribilis est super omnes deos, falsos videlicet, et a gentibus per errorem adoratos, quoniam dii gentium non sint veri dii, sed dæmonia, id est, spiritus mali, qui a Deo creatore per superbiam recesserunt, et ab eodem æternis suppliciis destinati sunt: « Dominus autem » non est Spiritus creatus, sed Spiritus creator, qui « cælos fecit, » corpora omnium maxima et pulcherrima, et omnia que cæli ambitu continentur, id est, res omnes creatas. Ex hebræo S. Hieronymus vertit, *omnes dii populorum sculptilia*. Sed sciendum est vocem hebraicam, que hic habetur, אלהים *elîm*, non significare proprie neque *dæmonia*, neque *sculptilia*. Dæmon enim dicitur בשר, *sculptile*; vox autem *elîm* significare videtur *deiculus*, ut sit diminutivum ab אל *el*, quod significat *Deum*, ut sensus sit: *Dii gentium non sunt dii, sed deiculi, vel dæstri inutiles et vani*; Dominus autem est Deus verus et potens, qui cælos fecit. Itaque vocem illam Septuaginta Interpretes retulerunt ad dæmonia potius quam ad simulacra, quoniam dæmonia habitabant in simulacris, et erant ii qui potissimum a gentibus adorabantur, juxta illud Apostoli I *Cor.* x: « Que enim gentes immolant, dæmonibus immolant, et non Deo. »

6. CONFESSIO ET PULCHRITUDO IN CONSEQUU EJUS: SANCTIMONIA ET MAGNIFICENTIA IN SANCTIFICATIONE EJUS.

Dixerat Deum esse magnum et terribilem: nunc addit eundem esse undique laudabilem, pulcherrimum, gloriosum et sanctissimum; idque præcipue cerni in cælesti sanctuario, ubi spectandum se cerni videt oculis Angelorum, aliisque spiritibus beatis. Illustrat hunc versiculum, alioqui satis obscurum, versiculus 2 *Psalm.* iii: « Confessionem et decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimento; » dicitur enim Deus induisse confessionem et decorem, quia ab omni parte conspicietur laudabilis, et ideo laudabilis, quia pulcher et decorus totus, sive quis essen-

Dii gentium sunt vere dæmonia.

Vers. 6.

Deus omni ex parte laudabilis est.

tiam, sive attributa, sive judicia, sive cogitationes, sive opera ejus attendat, quod brevissime dixit S. Joannes I *Epist.* cap. i: « Deus lux est, et in eo tenebræ non sunt ullæ. » Dicit ergo Propheta de Deo: « Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, » id est, laus, seu materia laudis, et pulchritudo, sive decor, et gloria, est in circuitu Dei, quia confessionem et pulchritudinem induit; ac per hoc undique conspiciet laudem et pulchritudinem suam, et undique conspicietur decorus et laudabilis: quomodo sol, si sensum videndi haberet, undique conspiceret radios lucis sue, sicut undique conspicietur micans et lucidus. « Sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus, » id est, sanctitas, sive puritas et magnificentia, sive majestas et gloria, quibus Deus, quasi vestimentis indutus est, conspicietur in sanctificatione ejus, id est, in sanctuario, sive in templo sancto, quod in cælis ipse Deus habet. Posset etiam hic versiculus sic exponi: « Confessio et pulchritudo in conspectu ejus, » id est, offeratur in conspectu Dei confectio laudis et pulchritudo justitiæ; « sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus, » id est, sanctitas vite, et magnificentia operum bonorum in sancto templo ejus similiter offeratur. S. Augustinus per confessionem intelligit confessionem peccatorum, per quam homo deformis incipit pulchrescere, et sanctificari, et placere sponso cælesti, qui pulcherrimus et sanctissimus est. Quod attinet ad verba, pro vocabulo, *sanctimonia*, in hebræo est נְ, quod proprie *robore* et *fortitudinem* significat; sed accipitur etiam pro *gloria*, *honore*, *substantia*, *opibus*. Videntur igitur Septuaginta Interpretes, eam vocem accepisse pro *gloria* et *puritate*, que sanctitatis propria est: ut in sequenti versiculo acceperunt pro *honore*, et conjunxerunt cum *gloria*. Pro vocibus *in sanctificatione ejus*, in hebræo habetur בְּקִדְשׁוֹ, id est, *in sanctuario ejus*, et sic etiam vertit S. Hieronymus. Neque est novum in Scriptoris, ut sanctificatio accipiatur pro sanctuario; sic enim legitur lib. I *Machab.* i: « Et intravit in sanctificationem cum superbia, et accepit altare aureum, » etc.

Vers. 7. 7. AFFERTE DOMINO, PATRE GENTIUM; AFFERTE DOMINO GLORIAM ET HONOREM; AFFERTE DOMINO GLORIAM NOMINI EJUS.

Prædixerat prædicandam esse notitiam Dei omnibus gentibus per Christi adventum: nunc prædicit convertendas esse omnes gentes, et glorificandas Deum. Sed sicut illud prædixerat per modum hortantis, dicens: « Annuntiate inter omnes gloriam ejus, » sic etiam nunc prædicit hoc per modum hortantis, dicens: « Afferre Domino, patrie gentium, » id est, o familie gentium toto orbe diffuse, « cum vobis annuntiata fuerit gloria Domini, qui de celo ad terram descendit, et peracta redemptione iterum ad cælum gloriosus ascendit: non sitis duræ ad credendum, nec pigre

ad operandum, sed accurrite ad tabernaculum Domini, et afferre gloriam et honorem, glorificando et honorificando verbis et operibus Deum, et sanctorum nomen ejus. Illud, *patrie gentium*, hebraice est כְּשֵׁפֹתַי, quod proprie significat *familias*. Sed latinus interpres reliquit hoc loco vocem græcam πατριαι, que significat *familiam*. Quare per *patrias gentium* non debemus hic accipere id, quod significat nomen latinum, sed quod significat græcum. Cur autem Propheta nominet *familias*, ratio esse videtur, ut alluderet ad ritum Hebræorum, qui distincti per familias suas ascendebant festis diebus ad templum Domini, quod erat in Jerusalem. Significat igitur Spiritus Sanctus, quod faciebant familie Judæorum corporaliter, faciendum esse a familiis omnium gentium spiritualiter, ut videlicet, omnes ad Ecclesiam veniant, et Deo tribuant gloriam et honorem omnium mirabilium, que facta sunt in redemptione generis humani; non enim nostra industria, aut meritis effecti sumus ad filiorum Dei adoptionem et gratiam, sed ex misericordia Dei, cui proinde debetur omnis honor et gloria. Pro illa voce, *gentium*, in hebræo est, *populorum*; sed Septuaginta Interpretes maluerunt vertere *gentium*, quam *populorum*, ne Judei dicerent, de populis suis tantum Prophetam esse locutum. Itaque sustulerunt ambiguitatem vocis, et docuerunt Spiritum Sanctum locutum esse de populis gentium, de quibus paulo ante dixerat: « Annuntiate inter gentes gloriam ejus; » et paulo infra: « Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit; » nam utrobique in hebræo habetur vox גוֹיִם, que proprie significat *gentiles*.

8. TOLLITE HOSTIAS, ET INTROITE IN ATRIA EJUS; ADORATE DOMINUM IN ATRIO SANCTO EJUS.

Hic etiam alludit ad morem hebraicum, juxta quem Judei cum ascendebant ad templum, offerebant victimas, et adorato Deo revertebantur in civitates suas. Sed quia hoc loco invitatur gentiles, ut ad Ecclesiam Domini veniant, intelligenda est hæc oblatio de spiritualibus hostiis, de quibus loquitur S. Petrus in I *Epist.* cap. ii: « Offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. » Sunt autem spirituales hostiæ, sacrificium cordis contriti, confessio peccatorum, oratio, jejunia, elemosynæ, et similia. Potest etiam hic locus intelligi de sacrificio misse, quod successit omnibus sacrificiis Hebræorum, et quod, juxta prophetiam Malachie, cap. i: « Offerat Deo ab ortu solis usque ad occasum » a gentibus conversis ad Deum per manus sacerdotum Testamenti novi. Nam non sine mysterio in hebr. textu non habetur vocabulum זֶבַח *zebach*, quod significat hostiam, que occiditur, dum immolatur, qualia erant sacrificia ovium et boum; sed מִנְחָה *minchah*, quod significat hostiam incruentam, ac præsertim ex farina confectam. Parum autem refert quod pro *atrio sancto*, in hebræo habetur, *in decore sanctitatis*: nam idem est sensus; vocat

Spirituales hostiæ: que sunt